

ABDÜLFETTAH RAUF EFENDİ’NİN ŞİİRLERİNDE MEDENİYET TASAVVURU

Selami Alan

Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, selami.alan@ibu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7388-0430

DOI: <http://doi.org/10.51331/EB10SA>

GİRİŞ

Abdül Fettah Rauf Efendi, mücadele ve iman timsali bir âlim ve şairdir. 1910 yılında Üsküp’te başlayıp 1963 yılında yine Üsküp’te neticelenen elli üç yıllık ömrünü, inandığı değerler uğruna feda eden ve inandığı hakikati haykırmaktan asla vazgeçmeyen bir dava adamıdır. Onun böyle bir kişiliğe erişmesinde ailesinin, aldığı eğitimin, içinde bulunduğu şartların, yaşadığı olayların ve tabii ki fitratının büyük rolü vardır.

Halk tarafından Fettah Efendi olarak bilinen Abdül Fettah Rauf, şehrin nüfuzlu isimlerinden biri olan Rauf Efendi ile müteber bir aileye sahip Refiye Hanım’ın evlilikleriyle dünyaya gelmiştir. İki erkek ve iki kız kardeşi bulunan Fettah Efendi, babasının çabasıyla Üsküp’te iyi bir eğitim imkânı yakalamıştır. İlköğretim yıllarındaki öğrenimini, kesin bilgi bulunmamakla birlikte,

Sırpça gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir.¹ Buradaki eğitimin ardından ise Ataullah Kurtiş (Ata Efendi) tarafından kurulan ve halk tarafından “Ata Medresesi” ya da “Meddah Medresesi” olarak anılan kurumda eğitimine devam etmiştir. Bu kurumun temeli, manevî rehberlik yaparak hem Üsküp’ün 1392 yılında fethedilmesine zemin hazırlayan hem de burada yüzyıllarca faaliyet gösterecek bir ilim ocağı inşâ eden Meddah Baba’ya kadar uzanmaktadır. Zira Osmanlı yönetimi bu topraklara hâkim olduktan sonra, “diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da müesses bir ilmî geleneğin yer etmesini sağlamıştır. Bölgenin her köşesinde kurulmuş olan mektep ve medreselerde yetiştirilen talebeler ile hem İslâm dini yayılmış hem de beraberinde getirilmiş olan kültür geleneğinin yerleşmesi temin edilmiştir.”² Balkan Savaşları neticesinde Osmanlı’nın bu topraklardaki hâkimiyetinin bitmesiyle buradaki eğitim bir dönem sekteye uğrasa da Ataullah Kurtiş Efendi’nin gayretleriyle tekrar açılmıştır. Fettah Efendi, Ata Efendi’nin Osmanlı sonrasında Üsküp’te görülen ilmî ve dinî boşluğu doldurmak amacıyla tekrar faaliyete geçirdiği bu medresede, 1929 yılından itibaren dört yıl ilim tahsil etmiştir. Başarılı bir öğrencilik döneminin nihâyetinde icâzetini aldıktan sonra aynı medresede müderrisliğe başlamıştır.

Meddah Medresesinde müderris olarak kelâm ve akâid dersleri vermeye başlayan Fettah Efendi, bir taraftan da Üsküp’teki çeşitli camilerde fahrî vaizlik yapmış ve halkı irşâd etmeye çalışmıştır. 1936 yılında ise Meddah Medresesine başmüderris olarak atanmıştır. “Ata Hoca’nın faaliyete geçirdiği ve Ata Hoca’dan

1 Muhammed Aruçi, “Fettah Efendi,” İslâm Ansiklopedisi, *cilt 12*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 483; Sevba Abdula, “Vatanını Kaybeden Bir Âlim ve Şair: Abdülfettah Rauf,” *Abdülfettah Rauf: Şiiri, Düşünce Dünyası ve Hayatı*, ed. Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 1–31.

2 Meral Jahjai, “Bir Meddahlı Olarak Kemal Aruçi’nin Hayatı, Şahsiyeti ve Davası,” Üsküp’te Meddah Medresesi, (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2024), 581.

sonra Fettah Efendi'nin Başmüdürris olduğu Meddah Medresinin en önemli özelliklerinden biri, Makedonya'da hatta bütün Balkanlarda Müslüman halkın politik, eğitim ve ekonomik açıdan şuurla hareket etmesini, ahlakın muhafazasını ve birlik fikrini yaygınlaştırması³ olmuştur. Nitekim Fettah Efendi burada görev yaptığı esnâda birçok insanın İslâm'ı öğrenmesine ve birçok talebenin yetişmesine vesile olmuştur. Ancak bu durum, yönetimi ele geçiren komünist rejim mensupları tarafından hoş karşılanmamış ve diğer dinî müesseselerle birlikte medrese de 1945 yılında kapatılmıştır.

Meddah Medresesi kapatılsa da Fettah Efendi öğrenci yetiştirme, halkı bilinçlendirme ve irşâd çalışmalarına ara vermemiştir. Aynı zamanda da Makedonya İslâm Birliği Başkanlığına seçilmiş ve buradaki çalışmaları yürütmüştür. Fakat gerçekleştirdiği bu faaliyetler sebebiyle arkadaşlarıyla birlikte mahkemeye çıkarılmıştır. Dinî liderlik yapmak, Yücel Teşkilatına üye olmak, rejime karşı çıkmak ve devlete ihanet etmek gibi suçlamalarla yedi yıl ağır hapis ve cebri iş, üç yıl da siyaset yasağına mahkûm edilmiştir.⁴ Cezaevinde ağır şartlar altında tutulan Fettah Efendi, büyük sağlık problemleri yaşamıştır. 1956 yılında hapisten çıktığında bedenlen çok zayıf ve rahatsız olmasına rağmen bir yıl da taş kırma cezası verilmiştir. Fettah Efendi sadece İslâm'ı savunduğu ve yaydığı için kendisine verilen bu ağır cezayı Bosna Hersek'in Doboy şehrinde tamamlamıştır. Fakat rejim onu yine rahat bırakmamış ve sürekli takip etmiştir. Herhangi bir işte çalışmasına, halkla irtibat kurmasına, vaaz vermesine ya da

3 Zeki Gürel, *Evlâd-ı Fatihân Diyarı Balkanlarda Yücelcilerden ve Son Devrin Din Mazlumlarından Abdül Fettah Rauf Efendi Hayatı-Sanatı-Eserleri*, (Ankara: Berikan Yayınevi, 2023), 28.

4 Aruçi, *İslâm Ansiklopedisi*, 484; Sevba Abdula, "Vatanını Kaybeden Bir Âlim ve Şair: Abdülfettah Rauf," *Abdülfettah Rauf: Şiiri, Düşünce Dünyası ve Hayatı*, ed. Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 1-31.

öğrenci yetiştirmesine müsaade etmemişlerdir. Hatta müezzindiklik yapmasını bile engellemişlerdir. 1963 yılında vefat eden Fethah Efendi sadece hayatının son yıllarında, o dönemde Osmanlı arşiv belgelerini ondan daha iyi okuyacak birileri olmadığı için, Makedonya Devlet Arşivinde Osmanlı Türkçesi uzmanı olarak işe alınmıştır. Ancak burada çok sayıda eseri tercüme edip güncel dile aktarmasına karşın bu eserlerin birçoğu yayımlanırken onun adından hiç bahsedilmemiştir.⁵ Başka bir deyişle, rejim onun emek ve bilgisini sömürmüş fakat isminin zihinlerde yaşamasını istememiştir.

Dönemin komünist rejim mensuplarının, Fethah Efendi'yi yok sayıp unutturmak istemelerinin temelinde, onun İslâmî fikirleri savunup yaymaya çalışması yer almaktadır. Bölgede yaşayan Müslümanların kendi kimlik ve kültürlerine sahip çıkmaları için ömrü boyunca mücadele etmesi yatmaktadır. Zira Fethah Efendi'nin söylem ve eylemleri rejim güçlerinin kurmayı istedikleri materyalist felsefedeki dünya düzenine terstir. Bu nedenle ona yıllarca işkence etmiş ve onu her açıdan toplumdan uzak tutmaya çalışmışlardır. Ömrü boyunca çeşit çeşit zulümlere maruz kalan Fethah Efendi ise inandığı fikirleri sadece etrafındakilere anlatmakla yetinmemiş, kaleme aldığı eserleri aracılığıyla sonraki nesillere de aktarmıştır.⁶ Bu bağlamda, ferdi meselelerden cemiyet kurallarına kadar İslâmî anlayışla ilgili her konuyu dile

5 Gürel, *Evlâd-ı Fatihân Diyarı Balkanlarda Yücelcilerden ve Son Devrin Din Mazlumlarından Abdül Fethah Rauf Efendi Hayatı-Sanatı-Eserleri*, 33.

6 “Sosyalist Yugoslavya döneminde en verimli olabileceği yılları hapishanede geçen, henüz kitap hâlinde şiirleri yayımlanmamasına rağmen bölgenin en çok tanınan şairleri arasında yer alan Abdülfettah Rauf’un şiirleri, müsveddeler hâlinde elden ele dolaşmış ve bazı dergilerde peyderpey yayınlanmıştır” [Ertuğrul Karakuş, “Balkan Şairi Abdülfettah Rauf’un Hilâl Dergisinde Yayınlanan Şiirleri Üzerine,” *Türk Bitig Türklük Bilimi Araştırmaları Kırklareli Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Yıllığı-2019* içinde, (İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları, 2019), 31.

getirmeye çalışan Fettah Efendi'nin üzerinde önemle durduğu mevzulardan biri “medeniyet” kavramı olmuştur.

Doğu'dan Batı'ya: “Medeniyetler Buluşması”ndan “Medeniyetler Çatışması”na

İnsanlar, kendilerine bahşedilen aklın bir ürünü olan dil sayesinde diğer insanlarla iletişim kurup birçok ihtiyaçlarını birlikte giderebilen sosyal varlıklardır. “Tarihin her döneminde, tek başına ömür tüketmeyi seçen nadir kişiler var olsa da genel olarak insanlar, kendilerini bedenen ve ruhen güvende tutabilmek için diğer insanlarla iletişim kurma yolunu tercih etmişlerdir. Beslenme, barınma, çoğalma ve savunma gibi temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla aralarında güç birliği yaparak bedensel huzur ve doygunluğu sağlamaya çalışmışlardır”.⁷ Düzenli şehirler inşa etmiş, devlet sistemi kurmuş, iş paylaşımı yapmış, güvenli ve konforlu ortamlar oluşturmuşlardır. Aralarında tesis ettikleri sosyal düzeni muhafaza etmek için de zaman içerisinde belli kurallar belirlemiş ve bir taraftan kendi mensûbiyetlerinde yetişen yeni nesilleri bu kurallara göre eğitirken diğer taraftan da bu nizama dışarıdan müdahale edebilecek güçlere karşı tedbir almaya çalışmışlardır. Yaptıkları sistematik iş bölümü ve yardımlaşma neticesinde ise tek başlarına asla ulaşamayacakları yaşam seviyesini elde etmiş ve bu seviyeyi ilerletip koruyabildikleri müddetçe diğer toplumlar karşısında varlıklarını devam ettirebilmişlerdir.

Topluma dâhil olan bireyler arasında zamanla siyasî, sosyal, ekonomik, dinî, kültürel, bilimsel ve teknik alanlar gibi değişik sahalardaki bilgi ve birikimlerin paylaşılmasıyla ortak değer yargıları oluşmuş ve bu değerlerin geniş kitleler tarafından benimsenip uzun yıllarca uygulanmasıyla medeniyet kavramı

7 Selami Alan, İletişim Teknoloji Edebiyat (Ankara: Günce Yayınları, 2024), 12-13.

ortaya çıkmıştır. Medeniyetleri teşkil eden bu değer yarguları arasında coğrafî şartlar, diğer toplumlarla yaşanan olumlu veya olumsuz ilişkiler, ekonomik ve ticarî beklentiler, gerçekleşen göçler ve kabul edilen inançlar gibi etkenler nedeniyle farklılıklar arz etmiştir. Dolayısıyla insanlık tarihinde birbirinden farklı özellikler taşıyan Mezopotamya (Sümerler, Akadlar, Babiller, Asurlular), Anadolu (Hititler, Frigler, Lidyalılar, Urartular), Antik Mısır, Çin, Hint, İran (Medler, Persler), Doğu Akdeniz (Fenikeli-ler, İbraniler), Antik Peru, Aztek, Antik Yunan, Roma ve Osmanlı gibi değişik zaman ve coğrafyalarda yaşayan birçok medeniyet oluşmuştur. İnşâ ettikleri şehirler ve yaptıkları eserlerle dünyaya mühürlerini vuran bu medeniyetleri benzer noktalarda buluşturan ya da birbirlerinden ayırıştıran hususların başında ise genelde inanç sistemi, yani dinî ya da felsefî anlayış gelmiştir.

Dinî veya felsefî anlayışlar gerek bireysel gerekse toplumsal hayatı neredeyse bütün açılardan biçimlendiren önemli unsurlardır. Başka bir ifadeyle inanç sistemi, bir medeniyeti şekillendiren öğelerin başında yer almaktadır. Bu yönüyle milletler kendilerine has yerel ve kültürel bazı değerlere sahip olsalar bile aynı inancı benimsemiş diğer toplumlarla benzer değerlere inandıkları için bir çatı altında birleşmeleri ve gerektiğinde birbirlerine destek olmaları daha kolaydır. Nitekim İngilizler, Fransızlar, Almanlar ya da Amerikalılar her ne kadar farklı ülkeler ve farklı medeniyetler olsalar bile genel yaşam felsefesi bakımından aynı medeniyete mensupturlar. Bu ülkelerin vatandaşları teferruatta birbirlerinden ayrılırlar da temelde aynı inanışa sahiptirler. Bir benzetmeyle onlar, dış müdahalelere karşı açılmış bir şemsiyenin kumaşını düzgün ve gergin şekilde tutan iskeletin farklı yönlerine uzanmış birer parçalarıdır. Bir şemsiye misali bu parçaları bir arada tutan güç ise dinî veya felsefî anlayıştır. Dolayısıyla bu milletler, diğer toplumların karşısında bir bütün olarak durmaktadır. Avrupa ve Amerika kıtasındaki birçok devlet için bahsedilen bu durum, dünyanın diğer ülkeleri için de geçerlidir. Onlar da kendi aralarında

bir araya gelerek üst bir medeniyet çatısı altında birleşmektedirler. Dolayısıyla toplumlar arası ilişkiler öncelikle üst medeniyet kimlikleri üzerinden gerçekleşmektedir.

Dünyada etkili olan üst medeniyetleri temelde Doğu/İslâm ve Batı⁸ olarak gruplandırmak mümkündür. Bu medeniyetler, neredeyse kuzey ve güney kutupları misali birbirlerine zıt niteliklere sahiptir. Örneğin Batı medeniyetinde genel itibariyle akıl ve maddiyat esas alınırken Doğu/İslâm medeniyetinde duygular ve maneviyat daha çok önemsenmektedir. Batı, materyalizm temelli konforlu bir hayat peşindeyken Doğu/İslâm, maddeden soyutlanmış ve ruhsal doygunluğu hedefleyen ideal insan yetiştirme arzusundadır. “Doğu için insan ihtiyaçlar için vardır ve en büyük ihtiyaç Tanrısal bütünleşme/ibadettir. Batı insanın isteklerini esas alır ve bütün isteklerin ancak çalışma ile karşılanacağını düşünür. Doğu için dünyada yapıp etmek için helâl ve haramlar var iken, Batı için sınırsız bir özgürlük alanı içerisinde kâr-zarar hesaplaması vardır.”⁹ Kısacası Batı medeniyeti yoğun şekilde bu dünya için çalışırken Doğu/İslâm medeniyeti ahireti planlamaktadır.

8 Aslında “İslâm dünyası için ‘Batı’, iki asırlık bir olgu. XI ya da XVI. yüzyılda İslâm coğrafyasında yaşayan bir aydın yahut sanatçı için ‘Batı’ diye bir şey yoktu. Frenkler, Germenler, Bizans yani Romalılar, yahudiler ve hıristiyanlar şüphesiz vardı ve biliniyordu. Ama kelimenin modern mânasında bir Batı henüz teşekkül etmiş değildi. ‘Orta ümmet’ olarak kendisini dünya coğrafyasının orta kuşağında gören İslâm dünyası, Doğu’ya da Batı’ya da eşit mesafede idi. Batı onun için he cevap verilmesi, tepki gösterilmesi, mücadele edilmesi gereken bir öteki değildi. 1300 yılında İsfahan’da yaşayan bir müslüman âlimin mekân algısı açısından Çin neyse, Fransa oydu. Kur’an’ın ‘ne doğu, ne batı’ (Nûr24/35) diye tasvir ettiği evrensel hakikat tasavvuru, Doğu ve Batı kalıplarını aşan bir niteliğe sahiptir. Bu mânada İslâm toplumları kendilerini hiçbir zaman ‘doğuda’ ya da ‘doğulu’ addetmediler. ‘Doğu’, ancak Asya’nın küçük uzantısı olan Avrupa’nın kendisini ‘Batı’ olarak tanımlamasından sonra ortaya çıkan bir tanımdır.” [İbrahim Kalın, İslâm ve Batı, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2017), 15.]

9 Halis Çetin, “Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet (Hay Bin Yakzan/Doğu – Robinson Crusoe/Batı),” *Doğu Batı*, 10 (2007), 41: 62.

Doğu/İslâm ile Batı medeniyetleri arasındaki bu zihniyet farklılığı, ilmî çalışmalar doğrultusunda zamanla daha da belirginleşmiştir. Son yüzyıllarda bilimsel atılımlara daha çok sahip çıkan Batı; aradaki ilmî ve teknolojik mesafeyi açmıştır. Öte yandan, “aslında ilim Batı’nın malı değildir. İnsanlığın çocukluk devrinde, Asya kavimlerinin kucağında hayata kavuşmuştur. Ancak onun bütün karakterlerini kazanarak kendi iradesinin bütün şuuruna sahip olması, Batı medeniyeti dediğimiz Rönesans’tan sonraki Avrupa medeniyeti içinde mümkün olmuştur.”¹⁰ Gerçekleştirilen coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform hareketleri, Sanayi Devrimi, bilimsel ve teknolojik atılımlar neticesinde dünyaya hâkim bir konuma eriştikçe ele geçirdiği bütün zenginlik ve imkânları kendi topraklarına taşımıştır. Bu zenginlik aktarımını kamuflle edebilmek için de kendileri lehine her yerde kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Zira “siyasal emperyalizmin başarısı, kültür ve medeniyet emperyalizminin başarısına bağlıdır.”¹¹ Kendilerini her zaman üstün görmüş ve diğer insanları kendi menfaatleri doğrultusunda en zor işlerde çalıştırmayı meşru bir hak bilmişlerdir. Nitekim yüzyıllarca “kendi medeniyeti için milyonlarca insanı köleleştiren Batı, Amerika ya da Avrupa kıtasına getiremediği öteki dünya insanlarına ise değişik sömürgeleştirme programları uygulamıştır. Özellikle dil üzerine yoğunlaşan bu programlarla öteki dünyanın insanları kültürlerinden, değerlerinden uzaklaştırılmış; ‘modernleşme’ ve ‘küreselleşme’ gibi kavramlarla Batı değerlerine yaklaştırılmışlardır.”¹² Fakat Batılılar bu insanları asla kendilerinden görmemiş, sadece sömürülmeye açık gönüllü kölelere dönüştürmüşlerdir.

10 Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2022), 36.

11 M. Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2024), 18.

12 Selami Alan, “Magna Carta’dan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ne Batı’da İnsan Algısı (1215-1948),” *Hece Dergisi Batı Medeniyeti Özel Sayısı*, 18 (2014), 210/211/212: 441.

Velhâsıl dünden bugüne Batı'nın demokrasi, evrensellik, eşitlik, hürriyet, insan hakları ve kardeşlik gibi büyüleyici kavramlarla maskeleydiği medeniyet anlayışının özünde, diğer insanları sömürerek bütün dünyaya hâkim olma arzusu bulunmaktadır. Dolayısıyla “Doğu için kültürel tanışıklık öncelikli iken, Batı için medeniyetler çatışması kaçınılmazdır. Batı bu çatışma için silahlanma içinde iken, Doğu ona mahkûm hâlde, onun silahlarıyla ona karşı mücadele etmektedir. Doğu, bir kültür olarak dayanışmayı seçerken, batı bir medeniyet olarak egemenlik/emparyalizm peşindedir.”¹³ Batı medeniyetinin süslü kavramlar arkasında perdelediği bu gerçeğin farkında olan Doğulu mütefekkir ve münevverler ise bilhassa son iki yüzyıldır Batı'ya hayranlık duyan toplumu ve özellikle gençleri uyarmaya çalışmaktadırlar. Bir taraftan Batı'nın asıl yüzünü göstermeyi hedeflerken diğer taraftan insanın yaratılış gayesini ve kendi medeniyetlerindeki zenginliği hatırlatmaya gayret etmiş ve etmektedirler. Bu bağlamda hayatı boyunca çaba sarf eden, ömrünü bu gerçekleri duyurmaya vakfeden ve kaleme aldığı eserlerle kendi zamanından ötesine seslenenlerden biri de Abdülfettah Rauf Efendi olmuştur.

Fettah Efendi'nin Nazarında Batı Medeniyeti

Abdülfettah Rauf Efendi, dinine ve kültürüne bağlı bir âlimdir. Yaşadığı dönemde Tito yönetimindeki komünist rejimin bütün baskılarına rağmen asıl kimliğinden kopmamış bir dava adamıdır. Davası ise inandığı gibi yaşamak ve yaşatmaktır. Rejimin zorbalıkları nedeniyle öz kültürlerinden uzaklaşanları ya da Batı hayranlığı sebebiyle kendi değerlerini unutanları uyarmak ve uyandırmaktır. Bu yönüyle şiiri bir araç olarak kullanır ve kaleme aldığı eserlerinde “bir taraftan tarihî zaferler, kültürel zenginlikler, dinî inanışlar gibi millî ve manevî değerleri

hatırlatırken diğer taraftan bir Müslüman'da olması ve olmaması gereken özellikleri sıralar. Başka bir ifadeyle, çevresindeki insanlara ve yetişecek gençlere kimlik ve kişilik kazandırma gayesini taşır.”¹⁴ Çünkü çevresindeki Müslümanların içine düştükleri hâlden dolayı esef duyar. Bilhassa Batı'nın “medeniyet” yalanına kanıp gönüllü köleye dönüşenlere çok üzülür. Fakat hiçbir zaman yılgınlığa ya da umutsuzluğa düşmez, azmi elden bırakmaz. Şiirlerinde hem üzüntüsünü hem de kurtuluş yolunu dile getirir. Örneğin *Ey Yurdum* kitabında yer alan “Derûn-ı Dilden Dergâh-ı Dildâra”¹⁵ şiirinin ilk mısralarında, yani söze başladığı anda bu duygu ve düşüncelerini şöyle ifade eder:

Kudurur fikretimde sânihalar

Leb-i nazmımda bir figân-ı elîm

İnliyor mâtemimde nâihalar

Kusuyor her sözüm lehîb-i cahîm

İrticâlen şiir söyleme kabiliyetine sahip olan Fethah Efendi¹⁶, düşünce dünyasına doluşan ilhamların “kudurduğunu” ve elemler,

14 Selami Alan, “Üsküplü Abdülfettah Rauf’un Mısralarında ‘Zulmetten Nûra’ Koşan ‘Nesli Necîb’,” *Prof. Dr. M. Hilmi Uçan Armağanı* içinde, ed. Bilal Uysal & Erhan Akdağ (Çanakale: Paradigma Akademi Yayınları, 2023), 537.

15 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 53-69.

16 Fethah Efendi'nin irticâlen şiir söylemesiyle ilgili, talebesi Cavit Saraç şu bilgileri aktarmıştır: “...Lügat bilgisi, kelime hazinesi çok geniş. Bu yüzden şiirleri de kafiye ve anlam bakımından kalitelidir. Bir de onun enteresan bir özelliği de onunda bu şiiri tasarlamasıydı. Yani normal bilinenden öte kâğıt kalem alıp, oturup düşünüp, şiir yazmazdı. Mesela seninle burada otururken iki ya da üç şiir yazabilirdi. Bakarken, gülerken, konuşurken aniden herhangi bir mecliste olsa bile oradaki birine ‘yaz’ derdi ve mısralar dökülürdü dudaklarından. Bu hayret verici bir şey. Allah'ın müstesna kullarına nasip olduğu vehbi bir özellik.” [Nedim Emin, 2013; akt. Ertuğrul Karakuş, “Türkçenin Oğuz Sahasının İki Vatan Şairi: Bahtiyar Vahapzade ve Abdülfettah Rauf’un ‘Vatan’ Temalı Şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme,” *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 7 (2018), 1: 115].

inlemeler, ağıtlar, cehennem alevleri şeklinde söze dönüştüğünü belirtir. Sonraki mısralarda da çektiği hasret dolayısıyla gönül kaleminin yandığını, içinde volkanları tutuşturacak bir ateşin olduğunu, hissettiği hüznün ve elemnin alınından okunduğunu ve gözlerinden al kanların aktığını söyler. Böyle dert yüklü mısralar oluşturmasını da gönlündeki yaralara bağlar ve bu yüzden hoş görülmeyi talep eder. Gönlünün yaralanmasına ve ıztırap çekmesine neden olan durumun ise vatanının ve milletin içine düştüğü bîçare ve muhtaç hâlden kaynakladığını vurgular. Halkına ardı ardına hüznünler yaşatan, gelecek umutlarını gasp edip onlara sonbaharı yaşatan ve dünyayı içinden onlar için çıkılmaz bir girdaba çeviren asıl sebebin, “medeniyet” adı altında yapılanlar da gizli olduğunu dile getirir.

Bütün dünyaya ve nihâyetinde Müslüman halka kabul ettirilmek istenen Batı medeniyeti, Fettah Efendi'nin nazarında zalimliğin, gaddarlığın bizzat kendisidir. Mazlumların tepesine düşen öldürücü yıldırımlar gibidir. Onun yüzünden aslında zirvelerde yaşaması gereken birçok insan toprağın altına girmektedir. Fikirlerin parlaklığı sönmekte, atalardan miras kalan eserler yok olmaktadır. Bu durumdan kurtulmanın ise hiç çaresi yok gibi görünmektedir. Kurtuluş emâresinin olmadığı bu sıkıntılı durum, en uzun geceler gibi milletin ufkunu karartmakta, arzu edilen emellerin önünü kapatmaktadır. Onun yüzünden doğru yolu gösteren ve geleceğin aydınlık sabahlarını müjdeleyen yıldızlar yok olmaktadır. Millet, kurtuluş duaları reddedilmişçesine sonsuz bir güneş tutulmasına maruz kalmış gibidir. Yaşanan bunca acının nedeni ise halkın gönlündeki din duygusunun Batı medeniyeti tarafından yok edilmesidir. Öyle ki dinî hükümlerden uzaklaşan nesiller, kendi öz babalarına düşman olmakta ve onları katletmektedirler.

Fettah Efendi, “medeniyet” söylemiyle yapılanlardan ötürü, Allah'ın gazabına uğramaktan korkmaktadır. Zira halkın diline

dolanan bu “medeniyet” nağmesinin, insanlığı yanlışa ve taşkınlığa sevk edip vahşete sürüklediğini düşünmektedir. Nice alçak ve kudurmuş eşkıyanın medeniyet kisvesine bürünerek övündüğünü ve övüldüğünü, hâlbuki bunların aslında ne kadar kötü kişiler olduğunu söylemektedir:

Medeniyyet denen o dest-i zalûm

Atıyor kâtilâne ne sâ'ikalar

Bu füyûzât ile bugün mazlûm

Giriyor zîr-i hâke şâhikalar

Sönüyor bunca neyyir-i efkâr

Yıkılır bunca heykel-i ecdâd

Ne zemînde rehâya bir yol var

Ne semâda emâre-i imdâd

Ne açılmaz leyâl-i yeldâlar

Şâh-râh-ı emel bütün mesdûd

Ne umulmaz sabâh-ı ferdâlar

Şöyle bir necm-i ihtidâ mefkûd

Bulamaz âsumâna bir ma'ber

Beşerin hep du'âları merdûd

Yere çıkmış hevâ'il-i makber

Câbecâ bir kûsûf-ı nâ-mahdûd

Medeniyyet diyâneti yıktı

Babayı katleder mi evlâd âh

Baba hasmı olan bu ibn-i zinâ

Ne hayır bahşeder hezâr eyvah

Muntafîdir bütün ziyâ-yı ümmîd

Gadab etmiş bu âleme Allâh

Medeniyyet o nağme-i tecdîd

*Bizi tuğyâna sevk eder eyvâh
 Süzerim hâkidânı pür-dehşet
 Medeniyyet hesabına vahşet
 İrtikâb eyleyen akûr-ı denî
 Eşkîyâyı fakat yine medenî
 Sıfatıyla fahûr u nahvet-kâr
 Mücrimîn-i beşer ki âteş-bar¹⁷*

Fettah Efendi bu şiirin devamında yine Batılıların medeniyet anlayışlarına eleştirilerini sıralar. Hırslı ve vahşi hayvanlara benzeyen edepsizlerin toplumdaki ırz ve namus duygusunu mahvettiklerini, kendilerine muhâlefet etmeye kalkan herkesi acımadan astıkların, Hak diyeni zindana attıklarını, din diyenle alay ettiklerini, vicdanı kabul etmediklerini, hele Kur'an diyeni en şiddetli şekilde cezalandırdıklarını belirtir. Bu anlayışı savunan ve maneviyata küfür ve hakaretler eden aydınların elinde yetişen gençliğin ise zelil ve pespâye bir hâlde bulunduğunu dile getirir. Medeniyet maskesiyle gerçekleştirilen olumsuzlukları saydıktan sonra, âkıbeti ölüm olan bir dünya hayatı için bunca eziyete katlanmaya değip değmediğini sorar. İnsanlara yaşamın gayesini hatırlatarak yapılan bu fenalıklara, alçaklıklara, ikiyüzlülüklerle karşı çıkmalarını ve hakîkate yönelmelerini öğütler. Hakîkate yönelip, Allah'ın emrettiği şekilde yaşadıklarında elde edecekleri huzur, mutluluk ve güzellikleri anlatır. Eğer yaşamda Allah'ın rızası gözetilmezse ve Batı'nın sunduğu medeniyet görünümü zulmet tercih edilirse dünyanın başına neler geleceğini örnekler üzerinden şöyle ifade eder:

*Medeniyyet o dev-i meh-peyker
 Medeniyyet o mâr-ı rengârenk
 Medeniyyet o kâtil-i dilber*

Medeniyyet o bûm-ı şuh-âhenk
 Medeniyyet o girdiği yuvanın
 Bakınız inkılâb-ı hâsirine
 Yazayım muhtasar mefâhirini
 Atf-ı enzâr edin me'âsirine
 Habeşistân o münzevî âlem
 Bile top âteşyle nûrlandı
 Tuttu her âşiyânı bir mâtem
 Medeniyyet hesâbına yandı
 Nice öksüz çocuk u dul nineler
 Ağlıyor hasretiyle Çîn'de bugün
 Bu da temdîn için evet yek-ser
 Hûn u âteş akar içinde bugün
 Hele yâd eyledim amân bırakın
 Pâre pâre olan Filistîn'i
 Medenî bir hükûmetin lütfu
 Pâyimâl etti üç büyük dîni
 O Filistîn ki kible-i ûlâ
 O Filistîn ki mehd-i Îsâ'dır
 Şimdi kan fışkırana o bir karha
 Nişteri evliyâ-yı Mûsâ'dır
 Âh lâkin bu kanlı perdelerin
 Aktörü olsa da Yahûdî vü Arab
 Medenîler bunu eder tertîb
 Medeniyyet bunu eder icâb¹⁸

18 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, 65-67.

“Derûn-ı Dilden Dergâh-ı Dildâra” şiirinde Batı medeniyetinin kötülüklerini uzunca sıralayan Fettah Efendi, bu düşüncelerini diğer şiirlerinde de dile getirir. Örneğin *Zulmetten Nûra* adlı kitabında bizzat “Medeniyyet”¹⁹ başlığıyla kalem aldığı şiirine, “Vahşetin ismine eyvâh medeniyyet dediler” mısraıyla başlar. Vahşetin medeniyet ismiyle perdelendiği bu âlemde aşağılanma ve tembelliğin “zevk ü sa’adet” diye tanıtıldığını söyler. Milleti mesut etmek bahanesiyle, alçaklıkları yüceltip hürmet gösterdiklerini; irfanın yerine cehâleti getirip bunu bilim ve bilgelik olarak sunduklarını belirtir. Kavramların gerçek mânâsının kaybolduğu bu ortamda diktatörlüğe hürriyet, cezaya nimet, hırsıza milletin koruyucusu, zalime ise asıl adalet sahibi denildiğini ifade eder. Koca dünyayı yakıp yıktıkları hâlde bunu herkese yeniden bir imar ve bir ilerleme olarak gösterdiklerini; dünyaya huzur yerine bomba saçmalarına rağmen bunu da büyüklük ve güçlülük olarak aktardıklarını vurgular. Devlet kurduklarını söyleyerek cihanın her köşesini kan ve ateş içinde bıraktıklarını dile getirir. Dans ismini verdikleri ahlaksız ve günahkâr hareketlerle ırz ve namus kurallarını çiğnediklerini ve buna da medeniyetin bir nişânesi olarak baktıklarını aktarır. İçki içmenin zevk ve neşe kaynağı kabul edildiğini, kadın erkek fark etmeksizin çeşitli kostüm ve makyajlarla süslenmenin nezâket ve zarâfet sayıldığını söyler. Fakat gösterişli şapkalarla bezemiş bu insanlarda akıl ve kavrayışın bulunmadığını ve bu vasıfları onlarda aramanın beyhûde bir girişim olduğunu ima eder. Şiirini, “Böyle bir gençliğe gel merhamet etme yâhû! / Buna mı asr u terakkî, medeniyyet dediler?” mısralarıyla bitirir. Böylece Batı tarafından kavramların alt üst edildiği bu asırda, gençleri uyarır. Kendilerine sunulan şâşaalı dünyanın aslında bir yalandan ibaret olduğunu ve bu oyuna kanıp da kendi değerlerinden uzaklaşmalarını nasihat eder.

19 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022), 146-147.

Fettah Efendi şiirlerinde, yirminci yüzyılda insanlığı “medeniyet denen kanlı gayya”ya sürükleyen baş aktörlere de yer verir. Dünyada birçok zulme imza attıkları hâlde, yaptıklarını medeniyet diyerek maskeleyen ve özellikle gençleri kendilerine inandırmayı başaran bu milletlerden bahseder ve onları eleştirir. Bu milletlerin gerçekleştirdikleri iş ve eylemler neticesinde Fir’avun, Neron, Cengîz ve Haccâc gibi kötülükleriyle insanlık tarihine damga vurmuş zalimlerin ruhlarını şad ettiklerini söyler. “Ümm-i Dünyâ”²⁰ adlı şiirinde onları;

İngiliz adlı bu kaplan bozması

Fransız isimli sırtlan azması

İsrâ’îl denilen yılan sızması

Üç timsah-tynetten bu fecâ’ate

ifadeleriyle tanımlar. Onları; Roma’yı yakan, kütüphaneleri yok eden, gaddarlıklarıyla insanlara dünyayı dar eden zalimlerin varisleri olarak görür. Şiirinin sonunda, “Coşmaz mı insânlığın duyguları / Bu zulmü görmez mi revâ la’nete” diyerek herkesi gerçeklerin farkına varıp bu milletlere beddua etmeye davet eder. Fakat gelecekle ilgili umudunu yine de kaybetmez ve yapılan bunca zulüm neticesinde mazlumların elbet bir gün uyanacaklarına inanır. “Yedi senelik çetin bir mücâdele esnâsında dökülen kanlardan sonra Cezâ’ir’in istiklâle kavuşması münasebetiyle” ithafıyla yazdığı “Fransızlara!”²¹ şiirinde, bugün yaptıkları cevri cefanın zalimlerce bir başarı olarak zannedilmesine karşın, bunun mazlumların kurtuluşu için bir ikaz vesilesi olduğunu savunur. “Mazlûm uyanır zulm ile ancak uyanırsa” diyerek bir anlamda şer görünenin arkasındaki hayrı arar. Fakat her ne kadar yaşananlara olumlu açıdan bakmaya çalışsa da “beş on batı haydudu”nun “medeniyet” kurma iddiasıyla yaptıkları

20 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, 156-157.

21 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 107-109.

haksızlıkları saymaktan vazgeçmez. Doymaz devlere benzettiği bu milletlerin insan başıyla beslendiklerini, parmaklarını yakut yerine insan kanıyla süslediklerini, kendi saraylarını ihya ederken etraflarındaki yuvaları yakıp yıktıklarını söyler. Onların “medeniyet” iddialarına da şöyle itiraz eder:

*İnsânluğa tezvîr ile bühtân bu mu irfân
Vîcdânlara tazîyik u tahakküm bu mu îmân
Bir kıt'a yakıp kendine bir kasr-ı sa'âdet
Kurmak bu mu temdîn-i beşer söyleyin ihvân!
Bir darbede bin bir câna kıymak bu mu kültür
Artık yeter ey kanlı temeddün sana züldür
Bir memleketi yok edemezsin silemezsin
Bir milleti imhâ edemezsin vurup öldür
Yamyamca cesed parçalamak mı medeniyet
Beş on batı haydûduna kul mu beşeriyet
Yer altı ve üstü soyulur servet-i millet
Onlar yer içer başkasına illet ü zillet
Milyarla açın nâmuna beş altı harîsin
Milyarları artar ucu yok hırs-ı habîsin
Günsüz nice bin ırgatı alkışlar okurlar
Beş azgın için sündüs ile hulle dokurlar
Tahrîb-i zemîn etmek için mi göğe çıktın
Tayyârelerinle bu kadar şen yuva yıktın
Hürriyyet için cenderede başları sıktın
Milletleri yükseltmek için toprağa tıktın
Mazlûm kanı mı bâde şu işret masanızda
Milyonla ocak sönse değildir tasanızda
Yazmakta yılan zehri mi olmuş ya mürekkeb
Hiç ayb u günâh yok mu o mel'ûn yasanızda²²*

22 Abdülfettah Rauf, *Ey Yurdum*, 108-109.

İtirazlarını *Zulmetten Nûra* eserinde yer alan “Cezâ’ir’e ve Onun Dışı Arslanı Cemîle’ye”²³ adlı şiirinde de sürdürür. Fransızların “medeniyet getirme” iddiasıyla yaptıkları katliamlar neticesinde Cezayir’in “kan ve ölüm yurdu”na dönüştüğünü ve bütün evlerde matem havası estiğini aktarır. İşlenen cinayetlere karşı çıkıp can verenlerin ise kahramanca şehit olduklarını ve milletin hisli gönüllerine gömüldüklerini belirtir. Lakin “gûyâ medenî bir ulusun kanlı eliyle” çocuk, kadın, yaşlı, erkek demeden milyonlarca masum insanın vahşice katledildiğini dile getirir. Bin yıl boyunca alınlarından kazıyamayacakları böyle bir vahşet gerçekleştirmelerine rağmen hâlâ medeniyet davası gütmelerine ise şaşırır ve kızar. Şiirini; beşiklerdeki bebekler bile dâhil olmak üzere karşlarına çıkan herkesi öldürerek “yamyamlığa rahmet okutup” geçen Fransızlara lanet ederek bitirir.

Fettah Efendi, sadece kendi vatanındakilerin değil dünyadaki bütün Müslümanların çektikleri eziyetlere ve yaşadıkları zulümlere duyarsız kalmaz. Milyonlarca Müslümanın bütün dünyanın gözü önünde öldürülmesine rağmen, insanların sessiz kalmasına ise sitem eder. Bu anlamda şiiri hem itiraz hem sitem hem de dua vasıtası yapar. Şiirlerinin geneline serpiştirdiği mısraların haricinde “Kahramân Cezâ’ir İçin”, “Filistin-i Şehîde Bir Tahiyeye-i Giryân” ya da “Kahramân Mısır ve Mısırlılar İçin!” gibi konuyla ilgili özel başlıklar altında şiirler kaleme alır. Bu şiirler de yine; “Kendine medenî diyen vicdânsız / Vahşilere rahmet okutan Fransız”²⁴, “Doluyorlar vuhûş-ı İsrâ’îl / Sâhib-i memleket şikeste cenâh”²⁵ veyâ hut “İngiliz ey şekâvet-i medenî / İngiliz ey halîfe-i iblis”²⁶ gibi söylemlerle Batılı devletlerin zalimliklerine dikkatleri çekmeye çalışır. Eskiden saadetin, adaletin, güvenin ve huzurun adresi

23 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 101-110.

24 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 130.

25 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 113.

26 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 114.

olan Müslüman memleketlerinde yaşanan bu acıları, yıkımları ve ölümleri; “Yâ Rabbî bunların nedir günâhı? / Varmaz mı arşına âteşli âhı”²⁷ şeklindeki mısralarla sorgular. Bütün insanlığı ve bil-hassa Müslümanları, attıkları bombalarla memleketleri parçalayıp zavallı insanları mağdur eden ve öldüren bu canilerin yüzüne tükürmeye çağırır. Batılıların kendilerinden başka kimseye değer vermediklerini, diğer insanları birer köle olarak gördüklerini, dünyanın bütün zenginliklerini sömürüp kendi ülkelerine taşıdıklarını, buna karşı çıkanları öldürmekten asla çekinmediklerini defalarca dile getirir. Nitekim “Ey Ulu Mevlâ”²⁸ şiirinde yer verdiği; “Yâ Rab yetişir gördüğümüz nekbet ü âlâm / Bir mezbahaya döndü bütün âlem-i İslâm” ve “Temdîn diye vahşet-gedeye döndü vatanlar / İmâr adına mahv u harâb oldu yatanlar” gibi mısralarla bu zulmün durması adına Müslümanlara güç vermesi için Allah’a yalvarır. Zira onlarla mücadele edebilecek kişilerin, eskiden olduğu gibi yine sağlam imana sahip Müslümanlar arasından çıkacağına inanır. Dünyaya huzur getirecek medeniyet düzeninin Batı’nın bencil, maddeci ve dünyevî felsefesinde değil Doğu’nun diğerkâm, manevî ve uhrevî anlayışında var olduğunu savunur.

Fettah Efendi’nin Şiirlerinde Hakikî Medeniyet

Doğu medeniyeti denildiğinde çok geniş bir coğrafya ve çok geniş bir tarihî süreç akla gelmektedir. Çin topraklarından Anadolu’ya, Mezopotamya uygarlıklarından Osmanlı Devleti’ne kadar uzanan mekân ve dönemden bahsedilebilmektedir. Ancak söz konusu Batı medeniyeti olduğunda Doğu kavramıyla kastedilen genelde İslâm inanç ve medeniyeti olmaktadır. Özellikle Anadolu ve Balkanlar kapsamında Doğu ve Batı kavramları, İslâm ile Hristiyanlık

27 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 130.

28 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 22.

ve sonrasında İslâm ile materyalizm arasındaki mücadele için kullanılmaktadır. Yüzyıllar boyunca süren bu mücadele sadece siyasî, askerî veya ekonomik rekabetler/savaşlar şeklinde kalmamış kültürel alanda da etkili olmuştur. Nitekim on beşinci asırdan itibaren coğrafi keşifler, bilimsel gelişmeler ve Sanayi Devrimi gibi atılımlar neticesinde ekonomik ve askerî bağlamda gitgide güçlenen Batı, dünyanın her köşesini sömürmeye başlamıştır. Ancak bu sömürgeleştirme sadece hammaddelerle sınırlı kalmamış, insanların yaşam felsefelerini de hedef almıştır. Kendi isteklerinin sorgusuz sualsiz yerine getirilmesini arzulayan Batı, özellikle iletişim araçlarında kurduğu teknolojik üstünlük sayesinde kamuoyu oluşturmaya ve insanların algılarını da kontrol etmeye çalışmıştır. Nihâyetinde gerek zor kullanarak gerekse cazip reklamlar yoluyla özendirerek kendi medeniyet düşüncesini toplumlara empoze etmeye başlamıştır.

Batı medeniyetinin uyguladığı bu sömürge politikasının farkında olan Fettah Efendi, bir taraftan Batı'nın maskeler arkasındaki acımasız yüzünü göstermeye uğraşırken diğer taraftan Doğu/İslâm medeniyetinin unutturulmak istenen zenginliğini hatırlatmaya çabalamıştır. Bu bağlamda öncelikle zihinlerde ve gönüllerde İslâm medeniyetinin mimarı Hz. Muhammed'i tekrar diriltmeyi istemiştir. Kaleme aldığı birçok şiirinde O'nu anlatmış ve O'nun insanlığa getirdiği iyilik ve güzelliklerden bahsetmiştir. Örneğin, “Ey Rabb'imizin Şanlı Nebîsi”²⁹ adlı şiirinde zamanında yolunu şaşırان beşeriyetin, O'nun sayesinde refaha ve huzura nasıl kavuştuğunu aktarmıştır. Asıl medeniyetin, O'nun irfan ve ihsanıyla kurulduğunu, dünyanın her yerini kuşatan karanlığın yine O'nun nuruyla dağıldığını belirtmiştir. Yine “Mevlid Gecesi”³⁰ adlı şiirinde Hz. Muhammed'in doğumuyla dünyada

29 Abdülfettah Rauf, *Na't ve Münâcât*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 95-96.

30 Abdülfettah Rauf, *Na't ve Münâcât*, 86-91.

neler değiştiğini ve eğer O doğmasaydı dünyanın nasıl bir yer olacağını şöyle ifade etmiştir:

*Ondan neler neler doğacaktır bu âleme
 Ondan neler sünûh edecek fikr-i âdeme
 Ondan doğan ziyâ ile zâ'il olup zalâm
 İrfân saçıldı her yere her asra her deme
 Efkâra istikâmeti ta'lîm eden kitâb
 Vicdâna hakk u haşyeti telkîn eden hitâb
 Ondan bütün bu feyz-i mübîn, feyz-i i'tila
 Ondan bu doğru rehber sîz eyleyin şitâb
 Ondan bütün cihânları tenvîr eden ulûm
 Ondan bütün şu kalbleri teshîr eden ulûm
 Ondan şu pür-şafak medeniyyet hadîkası
 Ondan bütün asırları teshîr eden ulûm
 Ondan Ebî Kuhâfe'nin ulvî sadâkati
 Fârûk-ı Â'zâm'ın da büyük adl ü rikkati
 Ondan "iki ışıklının" âlî semâhati
 Ondan Cenâb-ı Haydar'ın ilmi, hakîkati
 Peygamber olmasaydı cihân kör kalır idi
 Dünyâyı bir cehâlet ü vahşet alır idi
 Peygamber olmasaydı görünmezdi gün yüzü
 Yâ Rab bu çölde çağlayan ırmakla hâk-dân
 İskâ olunmasaydı kalırdı çorak cihân
 Yâ Rab bu çölde parlayan îmânlı rûh ile
 Nûrlanmasaydı muzlim olurdu zemîn-i zamân³¹*

Fettah Efendi'ye göre Hz. Muhammed; körlük, cehâlet ve vahşet çukurunda debelenen insanlığın buradan kurtulup medenî seviyeye ulaşmasına vesile olan kişidir. O'nun müracaat edip dikkate

31 Abdülfettah Rauf, *Na't ve Münâcât*, 88-89.

aldığı temel kaynak ise Kur’ân-ı Kerim’dir. Dolayısıyla Fettah Efendi çevresine, terakkiyi gerçekleştirip mamûr bir düzen kurabilmek için hem Hz. Peygamber’i hem de O’nun kıyamete kadar sürecek bir mucizesi olan Kur’ân-ı Kerim’i rehber edinmeyi tavsiye eder. Mesela, “Kitâb-ı Hak”³² başlığıyla kaleme aldığı şiirinde bu kutsal kitabın, Allah’ın emir ve yasaklarına uymayanlara dehşetli ihtarlarda bulunup onlara yaptıklarından dolayı karşılaşılabilecekleri azapları ihbar ettiği için ancak zalimler, kâtiler ve haydutlar tarafından reddedebileceğini söyler. Hâlbuki bu Kitap’taki kurallar esas alındığı takdirde en vahşilerin bile birer medeniyet üstadına dönüşeceğini ve âlemin baştanbaşa ihyâ olacağını belirtir. Kur’ân gibi hakîkî bir rehber bulunurken insanların farklı mecralardan medet ummalarına ise hayret eder. Gerçek medeniyeti işaret edip rehberliğiyle insanlığı doğruya yönlendiren Hz. Peygamber ve nuruyla bütün dünyayı parlatan bu Yüce Kitap dururken Batı’ya meyledenlere şaşırır. Son devirlerde “medeniyet ü asrîlik dedikleri”³³ Batılı hayatın insanlara ancak “keder” getirdiğini aktarır. Çünkü bu hayat tarzının toplumun temel taşı olan aileleri dağıttığını, kadınları annelikten uzaklaştırdığını, “ırz u şeref”i “heder” edip kadınlığı öldürdüğünü söyler. Aile müessesesini yok eden böyle bir anlayışla ise zaten sağlam bir medeniyetin kurulamayacağını dile getirir.

Şiirlerinde hakîkî medeniyete ulaşmak için Hz. Muhammed’in ve Kur’ân-ı Kerim’in yolundan gitmeyi tavsiye eden Fettah Efendi, Batı’nın yalancı medeniyet söylemine karşı ise uyanık olmaya davet eder. Milleti kandırıp Batı hayranı yapmaya çalışanlaraysa ağır ifadelerde bulunur. “Medeniyet” diye Batı’yı anlatıp duranları havlayan köpeğe, Mekke yerine Londra’yı işaret edenleri de

32 Abdülfettah Rauf, *Vardar*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022), 145-146.

33 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 163.

birer şebeğe benzetir.³⁴ Çevresindekilere ve özellikle gençlere bu kişilerin sözlerine inanmamalarını, bilâkis gerçeği görmeleri için sadece kendi tarihlerine ve atalarına bakmalarının yeterli olacağını söyler. Batı'yı cazip gösteren ilmî ve teknolojik bilgilerin kaynağının aslında Doğu'da olduğunu ve zamanında Doğu'nun çok büyük işler başardığını belirtir. Düşüncelerini, tarihten verdiği örneklerle pekiştiren Fettah Efendi, Hakk'a davet eden Hz. Peygamber'in sözüne uyulduğu takdirde o eski güzel ve başarılı günlerin tekrar geleceğine dair inancını da vurgular:

*Uyan oğlum kulu olma bu sefîl meykedenin
Ver kulak âhına Hakk'a seni da'vet edenin
Kanın arslan kanı bak dağ gibi gürbüz bedenin
Sana yalnız o mübârek cânı lâzım dedenin
Uyan oğlum seni aldatmasın aslâ görenek
Medeniyyet diye Garb türküsü havlar şu köpek
Mekke'den Londra'ya mı da'vet eder bak o şebek
Bizde şân yok mu nişân yok mu sanırlar ne demek?
Yok mu târîhte bize bizden efendim örnek
Bizde bir âleme kâfî gelecek bir şân var
Bizde dünyâyâ ziyâ saçmış olan irfân var
Bizde sahrâları ma'mûre yapan ümrân var
Bizde küfrânları silmiş yüce bir îmân var
Hamlemizle biz idik lerze veren rîm papaya
İlmi biz yollamışız cehle batan Avrupa'ya
Nûrumuz bir güneş oldu kurulan her obaya
Yaydık insânlığı biz her oğula her babaya
Gördüğün Avrupa âzâd edilen kullarımız*

34 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 20.

*Bu mu'azzam sarâyı kurdu bizim kollarımız
 Biz okuttuk medeniyet dahi mahsûllerimiz
 Onları feyze götürdü açılan yollarımız
 Biz idik maşrıka irfân biz o köhne küreye
 Feyzimiz saldı ışık her bayıra her dereye
 Biz oturttuk beşeri Adn'e bakan pencereye
 Azmimiz çölleri döndürdü bütün meşçereye
 Bizim îmânımız ilhâdı süpürdü gitti
 Ulu deryâ gibi dehşetle köpürdü gitti
 Önde orduları bir çöp gibi sürdü gitti
 Bunu târîh de sa'âdetle görürdü gitti
 Yine yurdumda benim bir yeni ilk yaz olacak
 Çöle dönmüş ovalar ot u çiçekle dolacak
 Bürüyen kanlı diken kitesini hep yolacak
 Yine bülbül ötecek gül açacak hep bulacak³⁵*

Yaşamı boyunca Hak ve hakîkati duyurmaya çalışan ve gerçek medeniyetin İslâmîyet'le mümkün olduğunu beyan eden Fettah Efendi, bu medeniyetin tekrar canlanacağı hususunda hep ümitvar bir tavır sergilemiştir. Bu konudaki inancını birçok şiirinde de dile getirmiştir. Ancak arzu edilen medeniyete kavuşmak için Müslümanca yaşamak ve çokça çalışmak gerektiğini sık sık vurgulamıştır. Örneğin “Vatan Gençlerine!”³⁶ adlı şiirinde gençlere, irfân ve medeniyetle vasıflanıp yüce bir mevkiye mazhar olmak istiyorlarsa öncelikle dinlerine sahip çıkmalarını öğütlemiştir. Allah'ın yardımını ve ahlâk yüceliğini dinde aramalarını, fakat bunu yaparken bir taraftan da eğitimlerini tamamlayıp meslek

35 Abdülfettah Rauf, *Zulmetten Nûra*, 20-21.

36 Abdülfettah Rauf, *Yine Vatan İçin*, haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula (Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023), 14-15.

edinmelerini önemle tavsiye etmiştir. İlim ve teknikte dünyanın gerisinde kalmaktan sakınmanın, çalışıp çabalayıp bir an önce muâsır seviyeyi yakalamanın ve hatta onun önüne geçmenin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Fakat dünyalık ilim peşinde koşarken Hz. Muhammed'in getirdiği hak dinden asla kopmalarını, kalıcı saadetin bu dine sadakatle bağlı olmakta gizli olduğunu defalarca dile getirmiştir. Nitekim gerek dönemin gençlerine gerekse şiiirleri vasıtasıyla ulaşabildiği bütün Müslümanlara, hem dünyevî hem de uhrevî yolda gayretli olmayı ve böylece içinde buldukları perişan hâlden kurtulup mazinin şanlı medeniyetini tekrar ihya etmeyi nasihat etmiştir.

SONUÇ

Bir medeniyetin hayatiyeti, yeryüzüne yansımış somut göstergelerden ziyâde zihinlerdeki varlığına ve canlılığına bağlıdır. Medeniyet bünyesinde kurulmuş şehirlerin, ortaya konan mimarî yapıların, icra edilen sanat eserlerinin, insanların yaşamlarını biçimlendiren kültürel öğelerin devam edebilmesi, medeniyetle bağlantılı kavramların toplumun üyeleri tarafından doğru anlaşılıp benimsenmesini gerektirir. Aksi takdirde bahsedilen bütün bu unsurlar zaman içerisinde değişmeye ve unutulmaya başlanır. Böylece medeniyetin çöküşü ve nihâyetinde yok oluşu gerçekleşir. Bu anlamda kavramların korunup nesiller boyunca yaşatılması, her medeniyet için önem arz etmektedir. Ağır sorumluluk gerektiren bu yükü üstlenenler ise genelde devrin yöneticilerinin yanı sıra dönemin mütefekkir ve münevverleri olmuştur.

Yaşadığı çağ ve içinde bulunduğu coğrafya bağlamında Doğu/İslâm medeniyetini muhafaza noktasında kendini mesul hissedilen mütefekkir ve münevverlerden biri de Abdülfettah Efendi olmuştur. Çocukluğundan itibaren belli bir bilinç ve sorumlulukla hareket eden Fettah Efendi, önüne birçok engel çıkarılmasına rağmen, etrafındaki insanlara dinî ve dünyevî gerçekleri

anlatmaya gayret etmiştir. Gerek rejimin uyguladığı komünist politikalar gerekse Batılı devletlerin yaptıkları süslü ve aldatıcı reklamlar karşısında Müslümanların kendi medeniyetlerine sahip çıkıp kimlik ve kültürlerini yaşatabilmeleri için büyük çaba harcamıştır. Batılı devletlerin sadece kendilerini düşündüklerini, diğer toplumlara onlar için çalışması gereken köleler olarak gördüklerini, dolayısıyla dile getirdikleri “demokrasi, eşitlik, hürriyet, barış, adalet” gibi kavramların birer yalandan ibaret olduğunu defalarca vurgulamıştır. Onların tek derdinin kendi lüks ve konforları için dünyanın bütün zenginlik ve imkânlarını ele geçirmek olduğunu ve bunu kamufle edebilmek için de “medeniyet” kavramını kullanarak istedikleri gibi yönlendirebildikleri bir kamuoyu oluşturmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu sebeple şiirlerinde, Batı’nın taktığı maskeye kanıp ona hayranlık duyanları, özellikle de gençleri uyarmak için uğraşmıştır.

Fettah Efendi şiirlerinde, Batılı devletlerin “medeniyet” adı altında bütün dünyaya ve bilhâssa Müslümanlara yaptıklarını “vahşet” olarak değerlendirir. Onların ayak bastıkları her yere kan ve ölüm taşıdıklarını, yaptıkları zalimliklerle birçok insanı katlettiklerini ifade eder. Hâkim oldukları yerlerde ahlâkı bozduklarını, aile kurumunu dağıtıp, toplumdaki ırz ve namus duygusunu mahvettiklerini, kendilerine muhâlefet etmeye kalkmaları ise en şiddetli şekilde cezalandırdıklarını söyler. Batılıların bu tavırlarına karşı Müslümanları özlerine dönmeye, dinlerini ve tarihlerini tanımaya, ayrıca hem dünya hem de ahiret için çokça çalışmaya davet eder. Rehber olarak da Hz. Muhammed’i ve Kur’an-ı Kerim’i dikkate almalarını tavsiye eder. Böylece insanlığa hakîkî mutluluğu getirecek İslâm medeniyetinin tekrar ihyâ olacağını belirtir. Netice itibâriyle Fettah Efendi şiirlerinde, dünyaya huzur getirecek medeniyet düzeninin Batı’nın bencil, maddeci ve dünyevî medeniyet anlayışında değil İslâm’ın diğerkâm, manevî ve uhrevî medeniyet düşüncesinde var olduğunu savunur ve bunu birçok kez dile getirir.

KAYNAKÇA

- Abdula Sevba. "Vatanını Kaybeden Bir Âlim ve Şair: Abdulfettah Rauf." *Abdulfettah Rauf: Şiiri, Düşünce Dünyası ve Hayatı*. Ed. Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023, s. 1-31.
- Alan, Selami. "Magna Carta'dan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne Batı'da İnsan Algısı (1215-1948)." *Hece Dergisi Batı Medeniyeti Özel Sayısı*, 18 (2014), 210/211/212: 437-442.
- Alan, Selami. "Üsküplü Abdulfettah Rauf'un Mısralarında 'Zulmetten Nûra' Koşan 'Nesl-i Necîb.'" *Prof. Dr. M. Hilmi Uçan Armağanı*, ed. Bilal Uysal & Erhan Akdağ. Çanakale: Paradigma Akademi Yayınları, 2023.
- Alan, Selami. *İletişim Teknoloji Edebiyat*. Ankara: Günce Yayınları, 2024.
- Aruçî, Muhammed. "Fettah Efendi." *İslâm Ansiklopedisi, cilt 12*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Çetin, Halis. "Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet (Hay Bin Yakzan/Doğu - Robinson Crusoe/Batı)." *Doğu Batı*, 10 (2007), 41: 45-65.
- Gürel, Zeki. *Evlâd-ı Fatihân Diyarı Balkanlarda Yücelcilerden ve Son Devrin Din Mazlumlarından Abdül Fettah Rauf Efendi Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2023.
- İnan, M. Akif. *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2024.
- Jahjai, Meral. "Bir Meddahlı Olarak Kemal Aruçî'nin Hayatı, Şahsiyeti ve Davası." *Üsküp'te Meddah Medresesi*. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2024.
- Kalın, İbrahim. *İslâm ve Batı*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2017.
- Karakuş, Ertuğrul. "Balkan Şairi Abdulfettah Rauf'un Hilâl Dergisinde Yayınlanan Şiirleri Üzerine." *Türk Bitig Türklük Bilimi Araştırmaları Kırklareli Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Yılığ-2019*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları, 2019.
- Karakuş, Ertuğrul. "Türkçenin Oğuz Sahasının İki Vatan Şairi: Bahtiyar Vahapzade ve Abdulfettah Rauf'un 'Vatan' Temalı Şiirleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme." *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 7 (2018), 1: 111-166.

Abdulfettah Rauf. *Ey Yurdum*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023.

———. *Na't ve Münâcât*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2023.

———. *Vardar*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022.

———. *Yine Vatan İçin*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2021.

———. *Zulmetten Nûra*. Haz. Emre Aracı, Emrah Gökçe & Sevba Abdula. Üsküp: IDEFE Yayınları, 2022.

Topçu, Nurettin. *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2022.